

УДК 31.316.32

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2022.2.19>**Щербина Надія Федорівна**

кандидат історичних наук,
доцент кафедри філософії, історії та політології
Одеського національного економічного університету
вул. Преображенська, 8, м. Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-9399-1418

Балута Тетяна Павлівна

кандидат політичних наук,
старший викладач кафедри філософії, історії та політології
Одеського національного економічного університету
вул. Преображенська, 8, м. Одеса, Україна
orcid.org/0000-0003-3278-6426

ІНФОРМАЦІЙНА КОМУНІКАЦІЯ В ОСВІТІ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Актуальність проблеми. Інформатизація суспільства – це перспективний шлях до економічного, соціального та освітнього розвитку. Інформатизація освіти спрямовується на формування та розвиток інтелектуального потенціалу нації, удосконалення форм і змісту навчального процесу, впровадження комп'ютерних методів навчання та тестування, що надає можливість вирішувати проблеми освіти на вищому рівні з урахуванням світових вимог. У сучасному суспільстві за тиждень людина отримує стільки інформації, скільки у часи середньовіччя отримувала за все життя. На жаль, інформаційний вибух сучасності не супроводжується відповідним збільшенням знань.

Традиційні методи і засоби навчання не встигають за вимогам сучасної освіти та слабо піддаються тенденціям стрімкого розвитку науково-технічного прогресу. Такі обставини змушують до впровадження нових інноваційних методів навчання та адаптації сучасних інформаційних технологій у навчальному процесі.

Метою статті є соціально-освітнє дослідження сутності та ролі Інформаційної комунікації як основного чинника розвитку освіти та особистості. **Методологічна основа дослідження** обумовлена метою і завданнями роботи та характеризується застосуванням теоретичної викладки, аналізу і синтезу поставленої проблеми, прикладів розвинутих країн Європи, досвід та аналогії, а також моделі розвитку суспільства згідно специфіки та проблем сьогодення. **Результати дослідження.** Було зроблено висновок, що інформаційно-комунікаційні технології поступово, активно і невпинно вкрапляються та інтегруються в усі сфери діяльності людини і суспільства, стають могутнім каталізатором і визначальним джерелом їх об'єктивного розвитку. Основними комунікативними факторами його є різке зростання ролі знань та інформації, які стають важливим стратегічним ресурсом освіти і суспільства, забезпечують адекватний сьогоденню розвиток особистості, прискорений розвиток високотехнологічних галузей. Сам розвиток суспільства дедалі більше залежить нової соціальної ролі знань. Вони є сьогодні прерогативою лише науки, а стають основою практичного використання. У суспільстві змінюється статус науки, знання, інформації. Потреба у яких зростає. Для їхнього функціонування необхідна інша організація інформаційної інфраструктури. Вирішення цієї проблеми вимагає конкретного знання про стан справ з поінформованістю особи у суспільстві. Отже, використання інформаційно-комунікативних технологій значно підвищує результативність освітнього процесу, сприяє формуванню таких умінь і навичок, які можуть реалізуватися в пошуковій, комунікативній роботі, стимулює виявлення інтересу для розв'язання поставлених завдань.

Ключові слова: інформаційний простір, сучасна освіта, суспільство, інформаційна комунікація, інформація, інформаційна людина, сучасна українська економіка, професійні компетенції.

Вступ. Інформаційна комунікація в сучасному світі розвивається прискореними темпами і починає визначати способи діяльності у переважній більшості людських практик. Не стала винятком і освіта. Значною мірою цьому сприяв і той факт, що активне поширення пандемії коронавірусу COVID-19 змусило широко запровадити дистанційні форми навчання в вищих навчальних закладах та багатьох організаціях, що стало потужним поштовхом для використання інформаційних технологій в освітній сфері.

Впровадження ІКТ в освітній процес сприяє становленню принципово нової форми безперервної освіти, фундаментальною основою якої виступає самоосвітня діяльність, підтримувана сучасними засобами ІКТ. На сучасному етапі розвитку суспільства в цілому і освіти зокрема інформаційні технології – це не просто допоміжний інструмент координування освітнього процесу, а невід’ємна частина процесу навчання з великим потенціалом. Інформатизація і комунікація у системі освіти є безперервним процесом і неминучою тенденцією розвитку сучасної освіти, суспільства і особистості. Сьогодні використання ІКТ в освіті постає одним із базових напрямів розвитку.

У сучасному суспільстві за тиждень людина отримує стільки інформації, скільки у часи середньовіччя отримувала за все життя. Цілодобовий доступ в Інтернет, постійні потоки новин по радіо і телебаченню, мільйони рекламних матеріалів у місці та на руках промютерів... На жаль, інформаційний вибух сучасності не супроводжується відповідним збільшенням знань.

В багатьох розвинутих країнах світу наголос у процесі реформування систем освіти переноситься на навчання вмінню самостійно здобувати потрібну інформацію, виділяти проблеми і знаходити шляхи їх раціонального вирішення, вміти критично аналізувати набуті знання і застосовувати їх для розв’язання нових завдань.

Більшість розвинених країн світу усвідомили необхідність особистісно-орієнтованої освіти, в якій ученя дійсно є центральною фігурою навчального процесу.

Мета та завдання. Метою даної статті є соціально-освітнє дослідження сутності та ролі інформаційної комунікації як фактору розвитку сучасного суспільства і окремо особистості. Найголовнішими завданнями виступають: аналіз інформатизації освіти розвинутих країн світу; можливість самостійно здобувати потрібну інформацію; виділяти проблеми і знаходити шляхи подолання їх з урахуванням сучасної української економіки; критично аналізувати набуті знання; комуніцирувати і конкурувати на національному ринку; застосовувати знань для розв’язання сучасних викликів.

Методологічна основа дослідження обумовлена метою і завданнями роботи та характеризується застосуванням теоретичної викладки, аналізу і синтезу поставленої проблеми, прикладів розвинутих країн Європи, досвід та аналогії, а також моделі інформативної комунікації згідно специфіки сучасної української економіки і розвитку суспільства.

Результати. Нечуваним тріумфом людства в минулому столітті стало те, що в процесі розвитку науки і техніки найбільш вразливо «вибухнули» інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), і ми на новому світоглядному рівні досягнули значення інформації та фахової обізнаності громадян в якості ресурсу модернізації й розвитку країн. Під впливом ІКТ в ХХ столітті бурхливо почала розвиватися комунікація в науці, освіті, промисловості, економіці, медичній та військовій справі тощо. Масиви і якість змістовної інформації, які було накопичено століттями, і в різних країнах це робилося по-різному, в ХХ столітті вперше почали інтенсивно інтегруватися в систему світових знань, закладаючи підґрунтя для формування глобальної системи обміну інформацією та людської комунікації. Координати можливостей сучасних технічних засобів, які утворюють інформаційну комунікацію мережі та системи, за останні тридцять років суттєво розширили світ, радикально змінили уявлення про інформаційну комунікацію, а її цифрові технології взагалі, підвищуючи вимоги до неї, інтернаціоналізувала й уніфікувала стандарти, переводячи людський розвиток на новий щабель.

Людство ХХІ ст. постало перед фактом, що знання оновлюються швидше, ніж змінюються покоління. За умов сучасного так званого інформаційного вибуху обсяг лише наукової

інформації у світі подвоюється кожні 8–10 років, а загальна кількість друкованих праць перевищує 100 млн назв. Щорічно 80 тис. наукових часописів оприлюднюють 3 млн статей. Половину всіх даних, якими володіє наука, отримано протягом останніх 15 років. За останні 25 років видано майже стільки книг, скільки за попередні 500. За повідомленням М. Гілберта (Університет Південної Каліфорнії. UCLA), який здійснив спробу дослідити явище інформаційної революції в епоху цифрових технологій, сьогодні людство накопичило близько 295 ексабайт інформації. Її надалі обсяги цифрової інформації щорічно зростатимуть на 60 %¹ [1, с. 169].

Особистісно-орієнтоване навчання досить важко забезпечити в умовах традиційного навчання в школі чи університеті, яке називається «закритим», оскільки поведінка учня контролюється у просторі і в часі. Планування навчального процесу повністю здійснюється викладачами. Закрита форма навчання спрямована в основному на формування знань, умінь та навичок.

Так сьогодні передбачено, що на зміну традиційним «закритим» системам навчання приходять нові «відкриті» системи, до яких належить дистанційна освіта [2, с. 83].

Радикально змінилися й вимоги до освіти та фахової підготовки людей, які працюють в інформаційно-комунікаційній сфері. Все це ми бачимо на прикладах інтеграції новітніх ІКТ у сукупність всіх інформаційно-комунікаційних, політико-правових, науково-освітніх і фінансово-економічних процесів, які, в свою чергу, стрімко змінюють людське суспільство в гармонічній єдності всіх їх елементів, інтегруючи потенціал людства та підсилюючи могутність впливу на нашу свідомість глобального інформаційно-комунікаційного простору (ІКП). Світова спільнота ставить перед кожною державою виключно складні питання щодо проведення відповідної інформаційно-комунікаційної політики з метою адаптації своїх громадян до умов життя в новій інформаційно-комунікаційній реальності, вимагаючи законодавчо формувати нове бачення прав та обов'язків людини щодо задоволення інформаційно-комунікаційних потреб у суспільстві і, таким чином, готувати своїх громадян до життя в нових реаліях світу, життєдіяльність якого засновано на використанні інформації в якості головного ресурсу розвитку.

Дистанційна освіта – це багатоаспектне явище. Тому в режимі дистанційної освіти слухачі можуть отримати підготовку в будь-яких сферах наукових знань. Не є винятком економічна освіта. У дистанційному режимі може бути надано вищу економічну освіту, здійснено перепідготовку економістів та підвищення кваліфікації.

У сучасний період розвитку суспільства, що характеризується корінними змінами соціально-економічної, політичної та інших сфер, метою освіти стає формування творчо мислячих фахівців, які мають високу інформаційну культуру, здатних швидко адаптуватися в світі, що стрімко змінюється. Необхідність розробки нових підходів до навчання диктується незадоволеністю суспільства якістю. Зміна умов життя суспільства неминуче спричиняє вдосконалення освітніх концепцій.

Освіта здобувачів – це соціальне замовлення суспільства, яке обумовлено соціально-психологічними потребами суспільства, рівнем його розвитку, моральними та моральними цінностями цього суспільства. На жаль, процес модернізації у системі освіти проходить важко.

Основна мета використання інформаційних технологій у навчальному процесі як інноваційного підходу в освіті полягає у розвитку здібностей здобувачів на основі саморегуляції та самоосвіти; формування наукового фундаменту для успішного прогнозування власної професійної діяльності, творчого розвитку особистості та правильного вибору індивідуальної програми людини.

Як відзначає Л. Н. Кечиев, на сьогодні необхідна концепція побудови інформаційно-освітнього середовища, яке повною мірою враховує нові можливості створення, розповсюдження і застосування багатокомпонентних розподілених та інтегрованих баз даних і знань, орієнтованих на освіту, що враховує національні вимоги до системи освіти і гармонізована зі світовими тенденціями [3].

Важливим моментом є той факт, що сприйняття середовища не є пасивним спогляданням. Середовище сприймається в процесі постійної взаємодії з нею. Людина діє завжди як невід'ємна

складова частина ситуації, в якій вона перебуває. У середовищі як цілому людиною завжди управляє система зворотних зв'язків; дії індивіда допомагають йому переконатися в адекватності свого сприйняття, у відповідності або невідповідності середовища виконуваним діям по відношенню до цілого і цілі дії.

Таким чином, середовище відіграє двояку роль: по-перше, виступає інформації, яка дає змогу індивідові передбачити можливі наслідки альтернативних способів дії; по-друге, є свого роду «ареною», на якій здійснюється діяльність людини. Сприйняття середовища обов'язкове і пов'язане з дією в цьому середовищі. Середовище може справляти на людину приємну або депресивну дію, спонукати до дії або налаштувати на відпочинок. Таким чином, можна сказати, що середовище впливає на дії людини і визначає її активність [4].

Основні цілі побудови єдиного інформаційного простору в освіті пов'язані з наданням принципово нових можливостей для пізнавальної творчої діяльності людини. Це може бути досягнуто завдяки сучасному інформаційному і технічному оснащенню основних видів діяльності в освіті: навчальної, педагогічної, науково-дослідної, організаційно-управлінської, експертної та ін.

Інформаційно-освітній простір визначається В. А. Ізвозчиковим як «простір здійснення особових змін людей в освітніх цілях на основі використання сучасних інформаційних технологій, зростаюча роль яких в організації освітньої діяльності визначає актуальність завдання конструювання і структуризації інформаційно-освітнього простору як окремо узятого навчального закладу, так і регіону і галузі в цілому». Інформаційно-освітній простір виступає як простір формування особистості інформаційної цивілізації, що освоїла інформаційну картину миру – багатовимірну інформаційну просторово-часову модель, представлену символами, сигналами, інформаційними потоками і середовищами в їх взаємозв'язку і спільності. Цей простір виконує інформативну, інтеграційну, комунікаційну, координуючу, розвивальну, професійно-орієнтуючу, загальнокультурну, гуманістичну й інші функції [5].

Інформація завжди супроводжувала людину в комунікації й використовувалася на всіх етапах розвитку людства – від первісних суспільств до сучасної цифрової цивілізації. Комунікація або взаємодія людей між собою в кожний період розвитку людства відбувалася по-різному, залежно від технологій, які постійно вдосконалювалися під тиском розвитку науково-технічного прогресу. Під її впливом інформаційно-комунікаційна взаємодія людини розширювалася й вдосконалювалася, і постійною умовою розвитку було забезпечення людей зростаючим обсягом інформації на тлі постійного вдосконалення технічних засобів комунікації й вивчення психології поведінки людини. Інформація як носій будь-яких нових знань, таким чином, потрапляла до споживачів, передаючи енергію творчості тим, хто створював і поширював новітні технології заради прогресу. Цей процес завжди мав пряме відношення до всіх соціально-політичних та фінансово-економічних проблем, які виникали в суспільстві із появою та впровадженням все нових і досконаліших інженерно-технічних рішень. Суспільство завжди розглядало їх в якості однієї з найважливіших проблем розвитку науково-освітньої сфери і в суспільно-політичних відносинах. Це, скажімо, ми бачимо й сьогодні в процесах діджиталізації, коли інформація про будь-які знання заради вимог технологій комп'ютерного «мислення» електронних засобів її обробки набуває ознак державної політики.

На розвиток особистості в даний час істотно впливає впровадження ІТ-технологій, яке характеризується значним становленням нової освітньої моделі, що ґрунтується на зміні основних уявлень про розвиток особистості через освіту. Формування і розвиток людини як особистості вимагає від суспільства постійного, свідомого, організованого удосконалювання системи суспільного виховання, подолання застійних, традиційних, стихійно сформованих форм.

Інформаційні технології роблять сучасних студентів мобільнішими і комунікабельними, швидко реагують на зміни, що відбуваються в навколишньому середовищі, а головне здатними сприймати велику кількість інформації, одночасно виконуючи супутні дії. Інформаційні технології – це лише інструмент, який сприяє становленню особистості. Але все залежить від початкових параметрів особистості. Інформаційні технології підсилюють диференціацію

в молодіжному середовищі, коли активні, використовуючи позитивні параметри інформаційних технологій, стають активнішими, а пасивні беруть мінімум і стають пасивними.

ІТ-технології є активним засобом розвитку особистості студента, з їх допомогою легше здійснюється переробка і засвоєння різного виду інформації, як на підсвідомому, так і на свідомому рівнях, вони здатні суттєво підвищити рівень оволодіння знаннями учнів з будь-якої навчальної дисципліни і сприяти їх становленню в конкурентоспроможних і високопрофесійних фахівців. Крім того, інформаційні технології створюють умови для ефективного прояви фундаментальних закономірностей мислення, уяви, сприйняття і оптимізують пізнавальний процес [2, с. 6].

Висновки. Організація освітнього процесу повинна враховувати глибину і розмах технологічних і соціальних наслідків комп'ютеризації та інформатизації. Розвиток інформаційних технологій сьогодні стає домінуючим фактором, який впливає на прискорення соціальних трансформацій сучасного суспільства. Нові технології створюють нові можливості, нові горизонти для розвитку особистості, розширюють діапазон вибору окремої людини.

Інформаційні технології, в сучасних умовах, ще й той інструмент, який забезпечить перехід на нові педагогічні стандарти відповідно до нових вимог і замовленням суспільства на особистість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоус В. В. Про запровадження інформаційних і комунікаційних технологій у навчальний процес з криміналістики. Х. : Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2012. Вип. 118. С. 166–175.
2. Бисага Ю. М. Роль і місце дистанційного навчання серед інноваційних моделей організації навчального процесу. Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2002. С. 83–85.
3. Кечиев Л. Н. Информационно-образовательная среда технического вуза. URL: http://cnews.ru/edu/it_russia/institute.shtml
4. Макаренко Л. Л. Роль інформаційно-освітнього середовища в процесі формування інформаційної культури. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwixtCkh8b2AhXOtYsKHcIgb7g4FBAWegQIDRAB&url=http%3A%2F%2Fenpuir.npu.edu.ua%2Fbitstream%2F123456789%2F8923%2F1%2FMAKARENKO.pdf&usg=AOvVaw2LUS3NOdRrgQ5qD-QIbFAc>
5. Шрейдер Ю. А. Информационные процессы и информационная сред. НТИ. Сер. 2. 1976. № 1. С. 3–6.
6. Тапскотт Д. Электронно-цифровое общество: Плюсы и минусы эпохи сетевого интеллекта. К. : Рефл-бук, 1999. – 403 с.

REFERENCES

1. Bilous, V. V. (2012) *Pro zaprovadzhennia informatsiinykh i komunikatsiinykh tekhnolohii u navchalnyi protses z kryminalistyky*. [About introduction of information and communication technologies in educational process on criminology] H. : Nats. un-t "Yuryd. akad. Ukrayiny im. Yaroslava Mudroho", Vyp. 118. S. 166–175.
2. Bysaha, Yu. M. (2002) *Rol i mistse dystantsiinoho navchannia sered innovatsiinykh modelei orhanizatsii navchalnoho protsesu*. [The role and place of distance learning among innovative models of educational process organization]. H. : Nats. yuryd. akad. Ukrayiny im. Yaroslava Mudroho. S. 83–85.
3. Kechyev, L. N. *Ynformatsyonno-obrazovatel'naya sreda tekhnicheskoho vuza*. [Information and educational environment of a technical university]. URL: http://cnews.ru/edu/it_russia/institute.shtml
4. Makarenko, L. L. *Rol informatsiino-osvitnoho seredovyshcha v protsesi v protsesi formuvannia informatsiinoi kultury*. [The role of information and educational environment in the process of forming information culture]. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwixtCkh8b2AhXOtYsKHcIgb7g4FBAWegQIDRAB&url=http%3A%2F%2Fenpuir.npu.edu.ua%2Fbitstream%2F123456789%2F8923%2F1%2FMAKARENKO.pdf&usg=AOvVaw2LUS3NOdRrgQ5qD-QIbFAc>

5. Shreyder, Yu. A. (1976) *Ynformatsyonnye protsessy y ynformatsyonnaya sred. [Information processes and information environment]*. NTY. Ser. № 1. – S. 3–6.

6. Tapskott, D.(1999) *Elektronno-tsyfrovoe obshchestvo : Plyusy y mynusy epokhy setevoho yntellekta. [Electronic-Digital Society: The Pros and Cons of the Age of Networked Intelligence]*. – K. : Refl-buk. – 403 s.

Shcherbyna Nadiya Fedorivna

Candidate of Historical Sciences,
Senior Lecturer at the department of philosophy, history and political science
Odessa National University of Economics
8, Preobrazhenska str., Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-9399-1418

Baluta Tetyana Pavlivna

Candidate of Political Sciences,
Senior Lecturer at the department of philosophy, history and political science
Odessa National University of Economics
8, Preobrazhenska str., Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0003-3278-6426

INFORMATIONAL COMMUNICATION IN UNDERSTANDING THE DEVELOPMENT OF SPECIALTY AS A FACTOR

The urgency of the problem. *Informatization of society is a promising way of economic, social and educational development. Informatization of education is aimed at the formation and development of the intellectual potential of the nation, the improvement of the forms and content of the educational process, the introduction of computer methods of teaching and testing, which allows solving the problems of education at the highest level, taking into account world requirements. In modern society, a person receives as much information in a week as he received in his entire life during the Middle Ages. Unfortunately, the information explosion of modernity is not accompanied by a corresponding increase in knowledge. Traditional teaching methods and means do not meet the requirements of modern development and are weakly amenable to the trends of the rapid development of scientific and technological progress. Such circumstances force teachers to introduce innovative teaching methods and adapt these technologies in the educational process.*

The purpose of the article is a socio-educational study of the nature and role of information communication as a major factor in the development of modern personality. **The methodological basis of the study** is determined by the goals and objectives of the work and is characterized by the application of theoretical calculations, analysis and synthesis of the problem, examples of developed European countries, experience and analogies, and models of society according to the specifics and problems of the present.

The results of the study. *It was concluded that information and communication technologies are gradually, actively and constantly intertwined and integrated into all spheres of human activity and society, becoming a powerful catalyst and determining source of their objective development. Its main communicative factors are the sharp growth of the role of knowledge and information, which become an important strategic resource of society, ensure adequate personal development, accelerated development of high-tech industries. The very development of society increasingly depends on the new social role of knowledge. Today, they are the prerogative of science only, and become the basis of practical use. In modern society, the status of science, knowledge, information is changing. The need for them is growing. Their work requires a different organization of information infrastructure. Solving this problem requires specific knowledge of the state of awareness of the individual in society. Therefore, the use of information and communication technologies significantly increases the effectiveness of the educational process, promotes the formation of such skills and abilities that can be implemented in search, communication work, stimulates the identification of interest in solving problems.*

Key words: *information space, modern education, society, information communication, information, information person, modern economy, professional competencies.*